

HOE MOOI WIJ WAREN

Imbolo Mbue

Hoe
mooi
wij
waren

Vertaald door
Heleen Oomen en Jeske van der Velden

2021

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2021 Imbolo Mbue
Copyright Nederlandse vertaling © 2021 Heleen Oomen en Jeske van der Velden
Oorspronkelijke titel *How Beautiful We Were*
Oorspronkelijke uitgever Random House, New York
Omslagontwerp Rauwhorst en van Roon
Foto auteur Kiriko Sano
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk Wilco, Amersfoort
Bindwerk Abbringh, Groningen
ISBN 978 94 031 8650 4
NUR 302

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Voor mijn mooie, mooie kinderen

Het volk dat in de duisternis ronddoelt ziet een schitterend licht. Zij die in het donker wonen worden door een helder licht beschenen.

– Jesaja 9:1

We hadden moeten weten dat het einde nabij was. Hoe kon het dat we dat niet wisten? Toen er zure regen uit de lucht begon te vallen en de rivieren groen kleurden, hadden we moeten weten dat onze grond spoedig dood zou zijn. En toch, hoe hadden we het moeten weten als zij niet wilden dat we het wisten? Toen we begonnen te zwalken en te wankelen, en omvielen en knakten als broze jonge twijgjes, zeiden ze dat het gauw voorbij zou zijn, dat we in een mum van tijd allemaal weer gezond zouden zijn. Ze vroegen ons naar de dorpsbijeenkomsten te komen om erover te praten. Ze zeiden dat we ze moesten vertrouwen.

We hadden ze in hun gezicht moeten spugen, de meest passende benamingen naar hun hoofd moeten slingeren: leugenaars, beesten, gewetenloze misdadigers, schurken. We hadden hun moeders en grootmoeders moeten vervloeken, hun vaders moeten uitmaken voor alles wat lelijk is,

moeten bidden om onuitsprekelijke rampen die zich over hun kinderen zouden uitstorten. We verfoeiden hen en we verfoeiden hun bijeenkomsten en toch gingen we er altijd heen. Elke acht weken kwamen we naar het dorpsplein om naar ze te luisteren. We gingen dood. We waren hulpeloos. We waren bang. Die bijeenkomsten waren onze enige hoop op redding.

Op de afgesproken dagen renden we na school naar huis, erop gebrand om onze klusjes zo snel mogelijk af te maken zodat we geen woord van de vergadering zouden missen. We haalden water uit de put, joegen de geiten en kippen op ons erf de bamboeschuren in, veegden de bladeren en takken uit onze voortuin. Na het eten wasten we de ijzeren pannen en stapels kommen af en verlieten onze hutten vele minuten voor de bijeenkomst begon: we wilden er zijn voordat zij het plein op zouden komen in hun dure pakken, met hun glimmende schoenen aan hun voeten. Ook onze moeders repten zich naar het plein, net als onze vaders. Ze lieten hun werk liggen in het woud achter de grote rivier, hun handen en voeten stoffig van de giftige grond. Het werk ligt daar morgen op ons te wachten, zeiden onze vaders, maar we krijgen niet elke dag de kans om te horen wat de mannen van Pexton te zeggen hebben. Zelfs wanneer ze na uren zwoegen onder de goedgunstige maar wrede zon weinig kracht meer in hun lichaam overhadden kwamen ze naar de bijeenkomsten, want op de bijeenkomsten moesten we allemaal aanwezig zijn.

De enige die niet naar de bijeenkomsten kwam was Konga, onze dorpsgek. Konga, die geen benul had van onze ellende en leefde zonder angst voor wat was of komen zou. Hij lag te slapen op het schoolterrein als we ons langs hem haastten, snurkend en kwijlend, als hij niet kuchte, krabde of

mompelde, met zijn ogen dicht. Hij zat eenzaam opgesloten in een wereld waarin geesten de dienst uitmaakten en mensen machteloos waren onder hun heerschappij, hij wist niets van Pexton.

In bijna volmaakte stilte zaten we op het plein terwijl de zon ons voor die dag verliet, zonder te beseffen dat de schitterende zonsondergang ons verdriet nog groter maakte. We keken toe hoe de Pextonmannen hun koffertjes op de tafel legden die ons dorpshoofd Woja Beki voor hen had klaargezet. Ze waren altijd met zijn drieën: we noemden ze de Bolle (zijn gezicht was zo rond als een bal die we met plezier rond hadden getrapt), de Zieke (zijn pakken vielen te ruim, waardoor hij eruitzag als iemand die verteerd werd door een vleesstelende ziekte) en de Leider (hij nam het praten voor zijn rekening, de andere twee het knikken). We mompelden tegen elkaar als ze hun koffertjes openklapten, elkaar papieren doorgaven, hun mond afschermden met hun hand wanneer ze elkaar in het oor fluisterden hoe hun leugens moesten luiden. We hadden niets belangrijkers te doen, en dus wachtten we af, wanhopig verlangend naar goed nieuws. Af en toe fluisterden we tegen elkaar, we vroegen ons af wat ze dachten als hun ogen een moment lang op ons bleven rusten: onze grootvaders en vaders op krukjes vooraan, degenen onder hen met dode of doodzieke kinderen op de eerste rij; daarachter onze grootmoeders en moeders, die hun baby's susten aan hun borst en ons boze blikken toewierpen als wij onder de mangoboom een ongewenst geluid maakten. De jonge vrouwen zuchtten herhaaldelijk en schudden hun hoofd. De jonge mannen stonden in groepjes achteraan, knarsetandend en kokend van woede.

We ademden in, wachtten af, ademden uit. We dachten

aan degenen die gestorven waren aan ziektes zonder naam of remedie, onze broers en zussen en neven en nichten en vrienden die waren bezweken aan het gif in het water en het gif in de lucht en het vergiftigde voedsel, verbouwd op grond die zijn ongereptheid was kwijtgeraakt op de dag dat Pexton hier kwam boren. We hoopten dat de mannen ons in de ogen zouden kijken en iets zouden voelen. We waren kinderen zoals hun eigen kinderen, en we wilden dat ze dat zouden beseffen. Als dat al zo was, viel het niet aan hun gezicht af te lezen. Ze kwamen voor Pexton, om Pextons geweten schoon te houden; ze kwamen niet voor ons.

Woja Beki liep naar voren en bedankte iedereen voor zijn komst.

‘Mijn beste mensen,’ zei hij, en hij onthulde een stel tanden die niemand wilde zien. ‘Als we niet vragen om wat we willen, zullen we het nooit krijgen. Als we ons niet ontdoen van wat er in onze buik zit, krijgen we dan soms geen verstopping, gaan we dan niet dood?’

We gaven geen antwoord, het interesseerde ons niet wat hij te zeggen had. We wisten dat hij een van hen was. We wisten al jaren dat we niets meer voor hem betekenden, ook al was hij onze leider en stamde hij af van dezelfde voorouders als wij. Pexton had zijn medewerking gekocht en in ruil daarvoor had hij onze toekomst verkocht. We hadden met onze eigen ogen gezien en met onze eigen oren gehoord dat Pexton zijn echtgenotes vetmestte en voor zijn zoons banen in de hoofdstad regelde en hem enveloppen met geld toestopte. Onze vaders en grootvaders hadden hem ermee geconfronteerd toen het bewijs onmogelijk meer van tafel kon worden geveegd, maar hij had hun gesmeekt hem te vertrouwen en gezegd dat hij een plan had: alles wat hij deed was bedoeld om ons te helpen onze grond

terug te krijgen. Hij had twee bekers tranen geplengd en gezworen bij de Geest dat hij Pexton net zo verfoeide als wij, dat zag toch iedereen? Onze jonge mannen hadden een plan gesmeed om hem te vermoorden, maar onze oude mannen hadden dat ontdekt en stonden erop dat ze hem zouden sparen. We hebben al genoeg doden, zeiden onze oude mannen, onze begraafplaats is al veel te vol.

Woja Beki's blik bleef op ons rusten, zijn afschuwelijke tandvlees nog steeds ontbloot. We wilden dat we er niet naar hoefden te kijken, maar er viel niet aan te ontkomen. Het was het eerste wat we zagen als we hem aankeken: tandvlees zo zwart als het kwaadaardigste uur van de nacht, doorschoten met verschillende tinten paars, schots en scheve bruine tanden, grote gaten ertussen.

'Mijn allerbeste mensen,' ging hij verder, 'zelfs een schaap weet hoe het zijn meester moet vertellen wat het wil. Daarom zijn we hier opnieuw bijeen, om de draad van ons verhaal weer op te pakken. We danken de vriendelijke vertegenwoordigers van Pexton dat ze opnieuw hiernaartoe gekomen zijn om met ons te praten. Boodschappers zijn handig, maar waarom zouden we die gebruiken als we ook met onze eigen mond met elkaar kunnen praten? Er zijn een hoop misverstanden geweest, maar ik hoop dat deze bijeenkomst ons weer een stap dichterbij een oplossing brengt voor onze wederzijdse moeilijkheden. Ik hoop dat wij en Pexton na vanavond weer samen verder kunnen op weg naar een goede vriendschap. Is vriendschap niet iets geweldigs?'

We wisten dat we hen nooit vrienden zouden noemen, maar sommigen van ons knikten.

In de gloed van de uitdovende zon leek ons dorp bijna mooi, onze gezichten bijna zorgeloos. Onze grootvaders en grootmoeders zagen er kalm uit, maar we wisten dat ze dat

niet waren: ze hadden veel meegemaakt, maar zoiets als dit hadden ze nog nooit meegemaakt.

‘Dan zullen we nu luisteren naar meneer de Hooggeëerde Vertegenwoordiger van Pexton, die helemaal uit Bézam hiernaartoe is gekomen om opnieuw met ons te praten,’ zei Woja Beki, voor hij terugliep naar zijn zitplaats.

De Leider stond op, liep naar ons toe en bleef midden op het plein staan.

Secondenlang keek hij naar ons, zijn hoofd schuin, zijn glimlach zo ingespannen ernstig dat we ons afvroegen of hij een gloed bewonderde waarvan niemand ons ooit had verteld dat we die verspreidden. We wachtten tot hij iets zou zeggen waardoor we in zingen en dansen zouden uitbarsten. We wilden dat hij ons zou vertellen dat Pexton besloten had te vertrekken en zijn ziektes mee te nemen.

Zijn glimlach werd breder, smaller, landde op onze gezichten, peilde onze stilte. Kennelijk tevreden met wat hij zag begon hij te praten. Hij was blij om terug te zijn in Kosawa op deze mooie dag, zei hij. Wat een wonderschone avond was het, met de halfvolle maan in de verte en dat volmaakte briesje, en waren dat mussen die hij zo harmonieus hoorde zingen? Wat een schitterend dorp. Hij wilde ons allemaal bedanken dat we gekomen waren. Het was geweldig om iedereen weer te zien. Ongelofelijk hoeveel prachtige kinderen Kosawa telde. We moesten hem geloven als hij zei dat het de mensen op het hoofdkantoor verdriet deed wat ons overkwam. Ze werkten allemaal hard om dit probleem op te lossen zodat iedereen weer gezond en gelukkig zou zijn. Hij sprak langzaam en glimlachte onophoudelijk, alsof hij op het punt stond om ons het goede nieuws te brengen waar we zo naar snakten.

We knipperden amper met onze ogen terwijl we naar

hem keken en dezelfde leugens aanhoorden die ons al eerder waren verteld. Leugens over hoeveel de hoge bazen van Pexton om ons gaven. Leugens over hoeveel de grote mannen in de regering van Zijne Excellentie om ons gaven. Leugens over hoe honderden mensen in de hoofdstad hem gevraagd hadden hun deelneming aan ons over te brengen. ‘Ze rouwen samen met jullie om elk nieuw sterfgeval,’ zei hij. ‘Binnenkort is het allemaal voorbij. Het wordt tijd dat er een eind komt aan jullie ellende, of niet soms?’

De Bolle en de Zieke knikten.

‘Pexton en de regering zijn jullie vrienden,’ zei de Leider. ‘Zelfs op jullie slechtste dagen mogen jullie niet vergeten dat wij in Bézam aan jullie denken en hard ons best voor jullie doen.’

Onze moeders en vaders wilden dat hij zou vertellen wanneer precies onze lucht en ons water en ons land weer schoon zouden zijn. ‘Weet u hoeveel kinderen we hebben begraven?’ riep een vader. Hij heette Lusaka en had twee zoons begraven. We waren op de begrafenis van allebei de jongens geweest en hadden gehuild bij hun dode lichamen, donkerder dan ze tijdens hun leven waren geweest en getooid met witte overhemden die spoedig zouden versmelten met hun vlees.

De jongste van Lusaka’s gestorven zonen, Wambi, was ons leeftijdsmaatje en onze klasgenoot.

Wambi was al twee jaar geleden gestorven, maar we dachten nog steeds aan hem, hij was de beste jongen van de klas met rekenen en hij was ook de stilste, behalve als hij hoestte. Bij elkaar opgeteld waren we eeuwenoud, maar we hadden nog nooit iemand zo horen hoesten als hij. Als hij een hoestbui kreeg werden zijn ogen waterig, trok zijn rug krom en moest hij zich ergens aan vasthouden om niet om

te vallen. Het was een triest gezicht, meelijwekkend maar komisch zoals we een zwaarlijvige man die op zijn billen viel grappig vonden. Weet je vader soms niet hoe hij bij de hut van de medicijnman moet komen? zeiden we tegen hem, en we lachten onbezorgd zoals gezonde kinderen dat doen. We wisten niet dat sommigen van ons kort daarna ook zouden gaan hoesten. Hoe hadden we ons ooit kunnen voorstellen dat ons zoiets zou overkomen? Dat verschillenden van ons een diepe, rauwe hoest zouden ontwikkelen en uitslag en koorts zouden krijgen waar alleen de dood ons van zou verlossen? Blijf alsjeblieft uit onze buurt met die lelijke hoest van je, zeiden we tegen Wambi. Maar het was niet zomaar een lelijke hoest, daar zouden we nog wel achter komen. De vuile lucht was aan zijn longen blijven plakken. Langzaam verspreidde het gif zich door zijn lichaam en veranderde het in iets anders. Voor we het wisten was Wambi dood.

We waren amper in staat om een afscheidslied voor hem te zingen toen we rond zijn kist stonden, onze woorden verdronken in onze tranen. Sommige van onze vaders moesten ons van de begraafplaats naar huis dragen, zo slap waren we. Binnen vijf maanden na Wambi's dood zouden nog twee van ons dood zijn. Degenen van ons die bleven leven waren bang dat de dood ons elk moment kon grijpen, we wisten zeker dat wij de volgende zouden zijn, al waren we soms ook bang dat we de laatste zouden zijn: straks waren al onze leeftijdsgenootjes dood en hadden we geen vrienden meer van ons eigen formaat om samen onze tong uit te steken en de regendruppels te proeven, niemand meer om mee te spelen op het plein of te vechten om het recht op de sappigste mango's.

Telkens als we koorts kregen of iemand hoorden kuchen dachten we aan onze gestorven vrienden. We waren bang dat

iemand bij ons thuis ten prooi zou vallen aan deze ziekte, die was gekomen als een dief in de nacht en nu rond onze hutten waarde en wachtte op een kans om naar binnen te glippen. We maakten ons zorgen om onze hele familie, al gaf de ziekte de voorkeur aan de lichamen van kinderen. We waren bang dat de eerste in onze hut die de ziekte opliep iemand anders zou aansteken, en dat die weer iemand anders zou aansteken, en dat onze hele familie het binnen de kortste keren zou krijgen en zou doodgaan, de een na de ander, of misschien wel allemaal tegelijk, maar eerder de een na de ander, van de oudste tot de jongste, en in dat geval gingen wij misschien wel als laatste dood, nadat we alle anderen hadden begraven. Onze angst hield ons 's nachts uit onze slaap.

We vonden het vreselijk om bang naar bed te gaan en bang wakker te worden, de hele dag angst in en uit te ademen. Onze moeders en vaders zeiden dat we ons geen zorgen moesten maken omdat de Geest ons zou leiden en beschermen, maar hun woorden troostten ons niet: de Geest had de andere kinderen ook beschermd, en hoe was het met hen afgelopen? Toch knikten we als onze ouders ons bemoedigend toespraken, onze vaders als we ze welterusten wensten, onze moeders als we 's ochtends huilend wakker werden uit een boze droom; we wisten dat ze ons alleen leugens vertelden om ons gerust te stellen, zodat we geen nachtmerries zouden krijgen en uitgerust wakker zouden worden en na het ontbijt zorgeloos en vrolijk naar school zouden rennen, zoals het hoorde. Dat onze ouders logen beseften we bij elk nieuw sterfgeval, soms in onze eigen hut, soms in de hut naast ons, soms kinderen jonger dan wij, baby's en peuters, kinderen die het leven nauwelijks hadden geproefd, altijd kinderen die we kenden. We waren nog jong, maar we wisten dat de dood onpartijdig was.

Alstublieft, u moet iets doen, riep een van onze tantes tegen de Leider, haar baby slap in haar armen. Het was het gif: de baby was te puur voor de rotzooi in het water uit de dorpsput, het gif van Pextons olieveld dat erin was gelect. Een van onze vaders vroeg of Pexton ons in de tussentijd schoon water kon sturen, in elk geval voor de jongste kinderen. De Leider schudde zijn hoofd, hij had die vraag al eerder gehoord. Hij haalde diep adem voor hij zijn vaste riedel afdraaide: Pexton was geen waterbedrijf, maar uit bezorgdheid om ons zou hij met de mensen op het hoofdkantoor gaan praten, die zijn verzoek zouden doorzetten naar de mensen op het regeringskantoor dat over drinkwater ging om te horen wat die erover te zeggen hadden. Had de Leider datzelfde antwoord niet vorige keer ook al gegeven? vroeg een grootvader. Hoelang deden berichten in Bézam erover om van het ene naar het andere kantoor te komen? Heel lang, antwoordde de Leider.

Sommige van onze moeders begonnen te huilen. We wilden dat we hun tranen konden drogen.

Onze jonge mannen begonnen te schreeuwen. We marcheren naar Bézam en steken jullie hoofdkantoor in de fik, riepen ze. We zullen jullie evenveel pijn doen als jullie ons.

De Pextonmannen glimlachten alleen maar. Ze wisten dat de jonge mannen dat niet echt zouden doen; we wisten allemaal dat Zijne Excellentie onze jonge mannen uit de weg zou ruimen als ze ook maar een vinger naar Pexton uitstaken, en dat zou ons dorp alleen maar verder verzwakken.

We hadden het al eerder meegemaakt.

Aan het begin van het jaar daarvoor was er een groep van zes mannen naar Bézam vertrokken met raffiatassen vol water en gedroogd voedsel. Onder aanvoering van de vader van een van ons – de ene van ons die Thula heette – had

de groep het dorp beloofd te zullen terugkeren met niets minder dan een garantie van de regering en Pexton dat onze grond zou worden hersteld in de staat van voor Pextons komst. Dag na dag wachtten we samen met onze vriendin Thula op de terugkeer van haar vader en de andere mannen, die allemaal burens en verwanten van ons waren en van wie er drie zieke kinderen hadden. Toen ze na tien dagen nog niet terug waren, begonnen we te vrezen dat ze in de gevangenis waren gegooid. Of erger. Een tweede groep mannen reisde naar Bézam om de Zes te zoeken en naar huis te brengen, maar kwam met lege handen terug. Een paar maanden later verschenen de Pextonmannen voor hun eerste bijeenkomst met het dorp. Toen onze dorpsoudsten de Leider tijdens die eerste bijeenkomst vroegen waar hij dacht dat de verdwenen mannen konden zijn, zei hij dat hij daar niets van afwist, Pexton bemoeide zich niet met de verblijfplaats van burgers van ons land, tenzij het om werknemers ging uiteraard.

Op die avond in oktober 1980 herhaalde de Leider nog eens dat Pexton onze vriend was, en dat we weliswaar offers moesten brengen, maar dat we op een dag met trots zouden terugkijken op het moment dat Pexton zijn oog op onze grond had laten vallen.

Hij vroeg of we verder nog vragen hadden.

Die hadden we niet. Alle hoop die we aan het begin van de bijeenkomst misschien nog hadden gekoesterd was vervlogen en had onze laatste woorden meegenomen. De Bolle en de Zieke pakten hun koffertjes. Hun chauffeur wachtte bij onze school in een zwarte landrover, klaar om hen terug naar Bézam te brengen, naar hun huizen en hun levens boordevol schone eerste levensbehoeften en luxegoederen waarvan we ons geen voorstelling konden maken.

Woja Beki stond op en bedankte ons eveneens. Hij

wenste ons goedenacht en wees er nog eens op dat we over acht weken terug moesten komen voor de volgende bijeenkomst. Hij wenste ons tot die tijd alle goeds.

Op de meeste avonden zouden we het dorpsplein af zijn gelopen en naar huis zijn gegaan.

Weinig spraakzaam zouden we door het donker lopen, ons hele wezen doordrenkt van een voortdurende, verstikkende wanhoop. Met gebogen hoofd zouden we voortslenteren, beschaamd dat we hadden durven hopen, gegeneerd om hoe klein we waren.

Op elke andere avond zou de bijeenkomst ons er alleen maar opnieuw aan hebben herinnerd dat we hun niets konden maken en zij ons alles, omdat we van hen waren. Hun woorden zouden ons er alleen maar meer van hebben doordrongen dat we niets konden veranderen aan het feit dat onze regering ons dertig jaar eerder, in Bézam, op een datum die we nooit zouden kennen, op een bijeenkomst waar we geen van allen bij waren geweest, aan Pexton had gegeven. Onze grond en ons water op een vel papier aan ze had overhandigd. We zouden geen andere keus hebben gehad dan ons erbij neer te leggen dat we hun bezit waren. We zouden aan onszelf hebben moeten toegeven dat we al lang geleden verslagen waren.

Maar die avond, de avond dat de lucht te kalm was en de krekels vreemd stil, gingen we niet naar huis. Want op het moment dat we wilden opstaan en elkaar welterusten wilden wensen, hoorden we achter ons geritsel. We hoorden een stem die zei dat we weer moesten gaan zitten, de bijeenkomst was nog niet afgelopen, dit was nog maar het be-

gin. We draaiden ons om en zagen een man, lang en slank, zijn haar vol klitten en met alleen maar een broek vol gaten aan zijn lijf. Het was Konga, onze dorpsgek.

Hij ademde zwaar, alsof hij van het schoolterrein naar het plein was komen rennen. Hij was uitgelaten en energiek, niet zijn gewone slome zelf, dat door het dorp sjokte en lachte met onzichtbare vrienden en met zijn vuisten zwaaide naar vijanden die voor niemand anders te bespeuren vielen. We zagen zijn ogen glanzen in de lichte duisternis, duidelijk opgewonden rende hij naar voren, bijna zwevend van extase. We keken elkaar aan, te verbijsterd om te vragen: Waar is hij mee bezig?

Nog nooit hadden we de Leider zo stomverbaasd zien kijken als toen hij zich omdraaide naar Woja Beki en vroeg wat Konga wilde: waarom kwam deze gek het einde van de bijeenkomst verstoren? Nog nooit hadden we Woja Beki zo versteld zien staan als toen hij zich omdraaide en Konga zag.

Voor ons stond een nooit eerder geziene versie van onze dorpsgek.

Alsof hij alle gezag van de wereld bezat blafte Konga tegen de Pextonmannen dat ze moesten gaan zitten, hadden ze hem soms niet gehoord, zaten hun oren zo vol oorsmeer dat er geen geluid in doordrong? De bijeenkomst was nog niet afgelopen, dit was pas het begin.

De Leider, woedend over Konga's brutaliteit, begon zijn uit Bézam meegebrachte decorum in rap tempo te verliezen en blafte terug: Hoe durfde een gek zo'n toon aan te slaan tegen hem, de vertegenwoordiger van Pexton? Konga grinnikte en zei dat hij het recht had om wat voor toon dan ook aan te slaan tegen wie hij maar wilde, reden voor de Leider om zich naar Woja Beki om te draaien en te vragen

waarom Woja Beki er als een uilskuiken bij stond en deze onbeschaamde dwaas zijn gang liet laan. Konga schraapte zijn keel – en alles wat erin zat – en spuugde wat vermoedelijk een donkergele fluim was tussen de voeten van de Leider.

We haptten naar adem. Wist Konga wie deze mannen waren en wat ze met hem konden doen?

De Leider keek nijdig naar Konga. Toen naar ons. Toen weer naar Konga. Hij gebaarde naar zijn hulpjes dat ze hun koffers moesten pakken. De mannen pakten alle drie hun koffertje, draaiden zich om en maakten aanstalten om weg te lopen. We haalden diep adem, opgelucht dat het drama zijn ontknoping had bereikt, maar onze opluchting maakte plaats voor nog grotere verbijstering toen Konga het drietal vroeg hoe ze van plan waren terug naar Bézam te komen. De vertegenwoordigers draaiden zich om, onthutst, om niet te zeggen gealarmeerd.

Wat er daarna gebeurde hadden we nooit kunnen vermoeden. We hadden ons nooit kunnen voorstellen dat Konga voor de ogen van de Pextonmannen en het dorp zijn hand in zijn broek zou steken. Onze moeders en grootmoeders bedekten hun ogen, bang dat hij iets zou doen waarvan vrouwen nooit getuige mogen zijn, dat ene waarvan ze ons op het hart hadden gedrukt dat we er nooit naar mochten kijken als Konga het in ons bijzijn deed.

Wij hielden onze ogen open en keken hoe Konga iets streelde in zijn broek, zijn lippen weken uiteen, hij aaide en aaide, onmiskenbaar overdreven. Behoedzaam haalde hij iets tevoorschijn. Hij hield het omhoog en vroeg aan de mannen of dit soms van hen was. We zetten grote ogen op en de mannen ook: ze hadden hun autosleutel herkend, goud en glimmend in de hand van de gek.

Voor we goed en wel van deze onthulling bekomen waren vroeg Konga aan de Pextonmannen waar hun chauffeur was. De chauffeur wachtte tijdens de bijeenkomsten altijd in de auto, maar waar kon hij zijn nu Konga de sleutel in zijn hand hield? Dat zei Konga niet. Hij deelde de mannen alleen mee dat de sleutel die hij vasthad inderdaad hun autosleutel was en dat ze niet hoefden te denken dat hun chauffeur bij het schoolterrein op hen stond te wachten.

We begonnen allemaal tegelijk te praten. Wat gebeurde er? Waar was hij mee bezig?

Woja Beki begon te stamelen, boog voor de Leider en legde uit dat Konga alleen maar een dwaas spelletje speelde, de Leider moest alstublieft begrijpen dat Konga zonder hersens onmogelijk kon inzien dat de hooggeëerde vertegenwoordigers niet van spelletjes hielden, natuurlijk was alles in orde met hun chauffeur, waarschijnlijk stond hij gewoon naast de auto te wachten, natuurlijk zou Konga de sleutel onmiddellijk teruggeven, de Leider moest alstublieft zijn excuses aanvaarden namens het hele dorp, niets van dit alles was bedoeld om onze gasten voor het hoofd te stoten, een goede reis terug naar Bézam gewenst, heel Kosawa was dankbaar dat ze nogmaals hiernaartoe waren gekomen...

Konga beval Woja Beki zijn mond te houden en opzij te gaan.

We konden wel joelen van verrukking. We wilden niets liever dan opspringen en in onze handen klappen, maar we deden het niet: voor onze ogen ontvouwde zich iets buitengewoons dat we niet durfden te verstoren.

Konga sloeg zijn ogen ten hemel, alsof hij een ondersje had met de sterren. Toen hij ze weer neersloeg zei hij tegen de Pextonmannen dat ze die avond niet terug zouden gaan naar Bézam. De Leider en de Zieke en de Bolle ke-

ken elkaar aan en grinnikten geamuseerd bij de gedachte dat een gek hen dreigde te gijzelen. Wij vonden het ook een beetje merkwaardig, maar we lachten niet, want Konga zei het nog eens, dit keer langzaam en beslist: Heren, u zult de nacht bij ons in Kosawa doorbrengen.

Hij meende wat hij zei, we hoorden het duidelijk aan zijn stem en de Leider hoorde het nu ook, want hij hield op met grinniken. Hij keek ons verward aan en vroeg wat dit te betekenen had, waar deze gek op doelde, zijn toon eerst nederig en toen bazig, vastberaden om hoe dan ook een antwoord uit ons te krijgen.

We zeiden geen woord.

De Leider keek Konga vernietigend aan. Woede gutste uit de neusgaten van de Pextonman, maar hij moest zich beheersen. Haast zonder stemverheffing zei hij tegen Konga dat het spelletje dat hij speelde, wat het dan ook mocht zijn, nu uit was en dat het tijd werd dat Konga de sleutel aan hem teruggaf, hij zou liever geen geweld gebruiken, de avond zou slecht aflopen als hij dat wel deed, en dat wilde hij niet, want Pexton gaf veel om Kosawa, en dus kon Konga de sleutel het best rustig aan hem teruggeven, dan kon dit allemaal vergeven en vergeten worden.

We hadden niet verwacht dat Konga zou gehoorzamen, maar we hadden ook niet gedacht dat hij de Leider secondenlang zou aanstaren, een schamper geluidje zou uitstoten en in een langdurige schaterbui zou losbarsten.

De Leider wendde zich tot Woja Beki, die snel zijn ogen neersloeg.

‘Pak die sleutel van hem af,’ baste de Leider tegen ons dorpshoofd.

Woja Beki verroerde geen vin. Het was ons wel duidelijk waarom de Leider dat aan Woja Beki vroeg: de Leider kon

zijn hooggeëerde persoonlijkheid onmogelijk verlagen tot een fysieke confrontatie van hemzelf of zijn mannen met een onbeschaafde gek.

‘Pak mijn sleutel af van die idioot,’ schreeuwde de Leider nog eens.

Woja Beki bleef als aan de grond genageld staan, misschien te beschaamd, hoogstwaarschijnlijk te bang om de grote man uit Bézam in de ogen te kijken.

Daarna gebeurde er iets waarvan we ons al vaak hadden verbeeld dat we het zelf zouden doen – sommigen van ons hadden het gedaan in dromen waaruit we glimlachend wakker werden – maar dat maakte de schok er voor ons niet minder op toen Konga, inmiddels uitgeschaterd, op Woja Beki afstapte en hem in zijn gezicht spuugde. We giechelden, haptten vol afschuw naar adem, knepen onze ogen half dicht. Zonder op te kijken veegde Woja Beki het speeksel af dat op zijn lippen terecht was gekomen. De Leider, nu een wild gebarende kluwen woede en verwarring, begon zonder Woja Beki ook maar een blik waardig te keuren opnieuw te schreeuwen, riep dat iemand, wie dan ook, zijn sleutel van die gek moesten afpakken, iemand moest hem ogenblikkelijk zijn sleutel teruggeven of de gevolgen zouden niet mals zijn.

Niemand van ons deed of zei iets.

Niemand van ons nam het op zich om de Leider te vertellen dat Konga onaanraakbaar was. We deden geen poging om hem uit te leggen dat we Konga, wat hij ook deed, hoe hij ons ook vernederde of pijn deed of bang maakte, niet konden aanraken, want mensen met zijn ziekte raken we niet aan. We vertelden de Leider niet dat Konga al tientallen jaren door niemand was aangeraakt en door niemand ooit nog aangeraakt zou worden, want een gek aanraken was de ergste vloek over jezelf afroepen.

Als de Leider ervoor was gaan zitten, hadden we hem het verhaal van Konga verteld, het verhaal dat onze ouders steeds weer opnieuw vertelden, elke keer als we Konga belachelijk maakten, elke keer als ze ons erop betrapten dat we in het dorp rare sprongen maakten achter zijn rug, dat we hem uitlachten om zijn haar vol klitten, zijn ene broek, zijn zwarte nagels. We hadden de Leider verteld dat Konga niet als gek geboren was en dat hij, hoe moeilijk dat nu ook te geloven viel, ooit een trotse, knappe man was geweest.

Als de Leider ernaar had gevraagd, hadden we hem verteld dat lang voordat wij geboren werden, toen onze ouders kinderen van onze leeftijd waren, tientallen jonge vrouwen in Kosawa ervan droomden om Konga's echtgenote te worden en kinderen te baren met net zulke scherpe gelaatstreken en lange ledematen als hij. Zijn ouders, al lang dood nu, hadden gedroomd van de kleinkinderen die hun enige kind hun zou schenken. Hij was een goede boer, een goede jager en een uitstekende visser. Op elke willekeurige dag, zeiden onze ouders, kon Konga in elk willekeurig opzicht uitblinken. Maar toen, op een dag, een hete dag, begon hij te klagen over stemmen die almaar tegen hem bleven praten. Ze lachten hem uit, zei hij tegen zijn ouders, probeerden hem over te halen om zichzelf van kant te maken en beloofden hem het eeuwige leven. 's Nachts verschenen ze in zijn dromen en overdag doken ze op uit donkere hoeken, in de gedaante van mannen, vrouwen en kinderen die al zo lang in hun graf hadden gelegen dat ze amper meer vlees op hun botten hadden. Ze leken vastbesloten om hem nooit meer te laten gaan, sarden hem in een taal die hij niet verstond, omringden hem als hij ging zitten om te eten, zaten hem achterna door het dorp.

Zijn ouders namen hem mee naar onze dorpsziener, die

hun vertelde dat er niets aan te doen viel: een wraakzuchtige geest had Konga van zijn verstand beroofd als straf voor een misdaad die een van zijn voorouders eeuwen voor Konga's geboorte had begaan. Konga moest de rest van zijn leven boete doen, de geest was onverzoenlijk. Alles wat zijn ouders konden doen, zei de ziener, was de voordeur van hun hut openlaten zodat Konga vrij in en uit kon lopen. Ook moesten ze naast hun hut een mat klaarleggen zodat Konga buiten een plek had waar hij prettig kon slapen op nachten dat de stemmen hem dat gunden.

Tegen de tijd dat wij werden geboren sliep Konga al twintig jaar onder de sterren. Sinds de dood van zijn ouders, die geen andere kinderen achterlieten om voor hem te zorgen, zetten onze moeders om beurten eten en drinken voor hem klaar onder de mangoboom. Soms at hij het eten op en dronk hij het water, andere keren liet hij het staan tot de vliegen zich erop stortten en de mieren erop afmarcheerden en de geiten per ongeluk de kommen met de restjes omstootten, en dan zuchtten onze moeders, namen hun kommen mee naar huis en brachten hem simpelweg opnieuw eten als het weer hun beurt was. Vaak zat hij 's middags halfnaakt onder de mangoboom en krabde aan zijn huid die alleen met water in aanraking kwam als het regende, of peuterde dikke korsten uit zijn neus. Soms zong hij een liefdeslied met zijn ogen dicht, alsof hij ooit de held in een groots liefdesverhaal was geweest. Soms sprak hij wijze woorden tot zijn onzichtbare vrienden of voer hij uit tegen domkoppen die niemand kon zien, hij maaide met zijn armen, vertrok zijn gezicht en verhief zijn stem om uitspraken kracht bij te zetten die ons wartaal leken. Hij was bij elke bruiloft en elke begrafenis, waar hij van een afstandje toekeek zonder te dansen of te huilen, maar naar de bijeen-

komsten kwam hij nooit. Op de dagen van de bijeenkomsten bleef hij op het schoolterrein, onze benarde toestand raakte hem niet. We dachten dat hij niet in staat was om boos op iemand te zijn, behalve dan op de stemmen in zijn hoofd en de geest die hem te gronde had gericht. We dachten dat hij van niets of niemand om hem heen weet had, afgezien van zijn onmiddellijke behoeften en de schimmen die hem achtervolgden.

Maar toen hij die avond de sleutel in zijn gebalde vuist omhooghield, zagen we dat hij in staat was om boos te zijn op mensen, een boosheid die onmiskenbaar aan het licht kwam toen hij de Leider mededeelde dat de Leider hem niets kon maken.

De Leider, afgemat van het tekeergaan tegen een publiek dat geen sjoerge gaf, zweeg en slaakte een diepe zucht. Hij schudde zijn hoofd. Blijkbaar was het tot hem doorgedrongen dat hij ons er niet toe kon bewegen de sleutel van Konga af te pakken en hij niets kon beginnen tegen een gek in een donker dorp, ver van Pextons hoofdkantoor. We hadden geen medelijden met hem, daartoe waren we niet in staat, we werden te zeer in beslag genomen door onze verrukking over zijn wanhoop. Naast hem stond Konga nu te zingen en pirouettes te draaien. Hij zwaaide de sleutel voor de gezichten van de Pextonmannen heen en weer en hupte zo blij in het rond als een bruidegom op zijn trouwdag, terwijl hij keer op keer herhaalde dat de mannen de nacht bij ons in Kosawa zouden doorbrengen, en misschien wel een heleboel nachten – o, wat een ongelofelijke geluksvogels waren ze.

De Leider wenkte zijn mannen. Hij fluisterde een hele poos in hun oren. De Bolle en de Zieke knikten terwijl hij

praatte, en alle drie wierpen ze zo nu en dan een blik om zich heen, alsof ze een strategie uitdachten om hun sleutel terug te krijgen, een plan waarvan ze gehoopt moeten hebben dat er zo min mogelijk vernedering bij kwam kijken.

Schijnbaar tevreden met hun plan en overtuigd van de wijsheid ervan, zetten ze een stap in de richting van Konga, onwetend van de vloek die hen en hun afstammelingen vanaf die avond tot in de lengte der dagen zou achtervolgen. We leunden voorover. De Pextonmannen zetten nog twee stappen en stonden nog dichterbij Konga. Konga bracht de sleutel naar zijn lippen.

‘Nog één stap,’ zei hij tegen ze, ‘en ik slik deze sleutel in.’

We hielden onze adem in. Hij zou het echt doen. We wisten dat hij het zou doen. De Pextonmannen moeten dit ook hebben ingezien, want de Zieke wankelde en het gezicht van de Bolle werd nog ronder, en plotseling leken ze drie kinderen in een donker, dodelijk woud.

We vestigden onze aandacht op Woja Beki, die zijn tong weer had teruggevonden en Konga nu smeekte het dorp niet te schande te maken. Hij praatte een volle minuut lang op hem in, noemde Konga de zoon van de luipaard, de bezitter van een stem melodieuzer dan muziek en een verstand zo schitterend dat het kon wedijveren met de zon. Hij herinnerde Konga eraan hoeveel iedereen van hem hield, hoe gezegend we waren met hem in ons midden, hoe gelukkig Kosawa was op de dag van zijn geboorte, hoe...

De Leider kapte hem af en zei dat hij geen onzin moest uitslaan; elk spoor van beleefdheid was nu uit zijn toon verdwenen. Met overslaande stem – zijn blik rustte op zijn hulpjes, die nog steeds bij elk woord knikten – riep hij uit dat dit allemaal onzin was, klinkklare onzin, waarop Konga vroeg of de Leider kon verduidelijken wat hij precies

bedoelde met onzin, en de leider antwoordde dat het idee dat een gek hem, de Hooggeëerde Vertegenwoordiger van Pexton, ervan zou weerhouden naar huis terug te keren het toppunt van onzin was.

Konga sloeg dubbel van het lachen. Diep in trance als we inmiddels waren konden we amper meer een spier in ons gezicht vertrekken. Woja Beki rukte ons uit onze bedwelmdede toestand toen hij een stap naar ons toe zette en met trilende stem vroeg of we soms van plan waren om daar rustig te blijven zitten terwijl Konga onze gasten beledigde, gasten die urenlang onderweg waren geweest, alleen maar om ons nog eens te vertellen dat onze problemen snel voorbij zouden zijn.

Niemand gaf antwoord.

‘Als onze hooggeëerde gasten morgenochtend niet terug zijn in hun kantoren,’ ging Woja Beki verder, ‘zullen er ’s avonds soldaten komen om ze te zoeken. Ik kan jullie verzekeren dat het er niet fraai aan toe zal gaan als de soldaten komen. Die gaan ons niet vragen waarom we niets hebben gedaan om Konga tegen te houden. Die hebben er geen boodschap aan dat Konga onhandelbaar is. Ze komen gewoon onze straf uitdelen. Ze maken ons af, ons allemaal.’

We keken elkaar aan.

‘Twijfelen jullie aan wat ik zeg?’ ging Woja Beki verder. ‘Heeft ons niet vorige maand nog het nieuws bereikt over soldaten die een dorp hebben platgebrand omdat een van de mannen er het hoofd van een belastinginner had door-
kliefd met een kapmes? Waar zijn de mensen uit dat dorp nu? Zijn ze niet uiteengedreven, slapen ze niet op de kale vloer in de hutten van hun verwanten? Zouden zij zeggen dat het het waard was om huis en haard op te offeren vanwege de dwaasheid van één man? Als de soldaten dat die

mensen kunnen aandoen, waarom zouden ze het ons dan niet aandoen? Dit land kent wetten en consequenties, mijn beste mensen: we zullen ervoor boeten als we onze vrienden hier niet het respect betuigen dat ze verdienen. Ik smeeek jullie: laat dit ons alsjeblijft, alsjeblijft niet gebeuren. Laat het niet zo zijn dat ik het niet heb gezegd. De soldaten zal het niets uitmaken dat dit het werk van een gek was. Ze stoppen ons vol kogels, tot het kleinste kind aan toe.'

De Pextonmannen knikten, een waarschuwing, zo leek het, dat dit allemaal waar was.

Met ons gezamenlijke zweet had je een opgedroogde put kunnen vullen toen het tot ons doordrong welk lot ons vermoedelijk wachtte. We wisten wat geweren konden aanrichten, maar we hadden nooit gedacht dat we door kogels zouden sterven.

Een van onze grootvaders stond op en richtte zich tot een grijnzende, heen en weer wiegende Konga. 'Alsjeblieft,' zei hij, 'we willen geen soldaten in ons dorp. Alsjeblieft, Konga Wanjika, zoon van Bantu Wanjika, ik smeeek je, geef die mannen hun sleutel terug. Je vader was mijn achterneef, en ik zeg dit namens hem. Zadel ons niet op met nog meer ellende. Laat de sleutel op de grond vallen, dan raap ik hem op en geef hem aan ze terug. Ga hun chauffeur halen, waar je hem ook hebt verstoep. Laten we elkaar allemaal welterusten wensen en naar huis gaan.'

We dachten dat Konga zou luisteren naar de raad van een man die de wijsheid van de ouderdom bezat, een man die lang genoeg had geleefd om goed en kwaad van elkaar te leren onderscheiden. We dachten dat de gek zou beseffen dat het onze plicht was om onze dorpsoudsten te gehoorzamen en de woorden van een wijze te eerbiedigen, iets wat ons keer op keer was ingeprent sinds we dreumesen waren. In onze

wolk van verbijstering vergaten we dat met het verlies van zijn verstand alles wat hij sinds zijn geboorte had geleerd was vervloeid en verwaterd en door zijn oren uit zijn hersenen naar buiten was getrokken door die wraakzuchtige geest. We vergaten dat hij nu eerder een boreling dan een volwassene was, zonder besef van tijd, zonder benul van verleden of toekomst en met alleen een vaag bewustzijn van de geestenwereld waar we allemaal vandaan kwamen en naar terug zouden keren. We wisten weer hoever hij heen was toen hij de sleutel terug in zijn broek stopte en begon te lachen.

‘Geef hem de sleutel terug,’ riep een van onze moeders uit. De rest van onze moeders viel haar bij. Alsjeblieft, zeiden ze, we willen niet dat de soldaten hiernaartoe komen. We smeken je.

‘Zijn jullie soms van plan daar te blijven zitten en toe te kijken hoe een gek jullie dorp in het ongeluk stort?’ zei de Leider tegen onze vaders en grootvaders die vooraan zaten, en zijn blik gleed over hun gezichten. ‘Zijn jullie bereid om voor hem te sterven?’

Het zou best kunnen dat de soldaten al onderweg waren naar Kosawa, zei hij een paar keer. We moesten zijn woorden beschouwen als een laatste waarschuwing om de sleutel ogenblikkelijk van die gek af te pakken of ons voor te bereiden op een bloedige confrontatie.

Ons angstige gemompel werd luider. We zagen duidelijk wat ons te wachten stond. We zagen ons dorp: weggevaagd, vergiftigd, afgeslacht. We zagen in Konga onze ondergang.

We wilden niets met zijn waanzin te maken hebben.

De Leider wees naar onze jonge mannen achteraan en vroeg om vrijwilligers, vier sterke jonge mannen die hem konden helpen de sleutel van Konga af te pakken.

Niemand kwam naar voren – we wilden geen slachtpartij, maar wie van ons durfde een gek aan te raken? Woja Beki liep naar de Leider toe en fluisterde iets in zijn oor.

‘Is dit soms een grap?’ zei de Leider met een mengelmoes van ontzetting, medelijden en afkeer op zijn gezicht. Woja Beki schudde zijn hoofd. De Leider staaarde naar ons alsof zojuist onthuld was dat we van een andere planeet kwamen, een planeet waar de wetten in niets leken op die van gewone mensen. ‘Hoe kunnen jullie zoiets geloven?’ riep hij uit en hij zwaaide wanhopig met zijn armen in de lucht. ‘Niemand gaat dood omdat hij een gek aanraakt. Er is nog nooit iemand doodgegaan omdat hij een gek aan heeft geraakt. Is hier dan niemand die dat begrijpt?’

Hoe kon hij iets snappen van wetten die niet in zijn hart gegrift stonden?

‘Zorg dat ik nu meteen mijn sleutel terugkrijg,’ zei hij beslist, ‘of jullie zullen er morgen spijt van krijgen.’

Woja Beki haalde diep adem. Hij keek naar onze jonge mannen achteraan, en alsof hij zijn stem te leen had en met de grootste voorzichtigheid moest behandelen om hem onbeschadigd weer te kunnen teruggeven, zei hij dat de toekomst van Kosawa nu in hun handen lag.

‘Jullie vaders kunnen niet vechten,’ zei hij, ‘jullie moeders zijn oud, jullie echtgenotes zijn vrouwen, jullie kinderen zijn zwak. Als jullie niet doen wat juist is, wie dan wel? Als jullie daar blijven staan terwijl Konga een ramp ontkeent, zweer ik jullie dat de wind zal zingen van een dorp dat vernietigd werd omdat de mannen er lafaards waren.’

Een van de jonge mannen stapte naar voren. Met een stem die al even onvast was als die van Woja Beki, zei hij dat hij het zou doen. Zijn echtgenote gilte en smeekte hem ervan af te zien. Ook zijn moeder praatte met broze stem op

hem in. Zijn vader wendde zijn gezicht af.

Woja Beki knikte naar hem en glimlachte flauwtjes, een teken van dankbaarheid.

Nog drie jonge mannen kwamen naar voren. Wij doen het wel, zeiden ze.

Doe het niet, riepen stemmen overal op het plein. Doe het, schreeuwden anderen. Wil je soms dat zij en hun nazaten dadelijk voor eeuwig vervloekt zijn? gilden de tegenstanders, van wie er velen opstonden. Wil je soms dat we morgenochtend allemaal vermoord worden? antwoordden de voorstanders, al even verhit. Er moet een andere manier zijn. Er is geen andere manier.

De ruzies barstten los. Luid en hevig en wild.

Als we vanavond tegen ze in opstand komen maken we een kans om weer vrij te zijn, zeiden sommigen. Wat hebben we aan vrijheid, we moeten overleven, brachten anderen daartegen in. We moeten ze laten zien dat wij ook mensen zijn. De soldaten schieten ons allemaal dood. De Geest heeft Konga gestuurd om ons te vertellen dat we kunnen en moeten vechten. Vechten met wat? Vechten met wat we hebben. Wat hebben we behalve speren? We hebben machetes en stenen en pannen kokend water. Hoe kun je zo stom zijn om te geloven dat we ook maar een schijn van kans maken? Konga heeft ons laten zien dat we wel degelijk een kans maken. Konga is een waanzinnige. Misschien is waanzin wel precies wat we nodig hebben. Hoe kun je zoiets zeggen? Ooit waren we een dapper volk, door onze aderen stroomt het bloed van de luipaard, wanneer zijn we dat uit het oog verloren? Morgen zijn we dood, is dat soms wat je wil?

Iedereen was gaan staan en schreeuwde, niemand luisterde. Konga en de Leider zwaaiden naar elkaar met hun vuisten. De vier jonge mannen stonden tussen hen in, niet

wetend aan wiens kant ze stonden. De meeste van ons kinderen begonnen te huilen, ons trieste gejammer ging verloren in de chaos waarin onze levens waren veranderd. Sommigen van ons huilden uit angst dat de dood de volgende dag kwam, anderen om de ziekte die volgende maand tot de dood kon leiden.

Allemaal wisten we de waarheid: de dood was vlakbij.

Toen het erop begon te lijken dat er nooit meer een eind zou komen aan de bijeenkomst, stond Lusaka op, de vader van ons gestorven leeftijdsgenootje en klasgenootje Wambi, en liep naar voren. Hij klapte in zijn handen om ieders aandacht te krijgen. Hij bleef in zijn handen klappen tot het rumoer wegebde, tot iedereen weer zat en stil was.

Hij was een van de kalmste mannen in Kosawa en zei zelden iets, dus als hij een keer voor ons stond, luisterde iedereen. Het verlies van zijn zoons had zijn gestalte doen krimpen, hij was kleiner dan vroeger, maar zijn wijsheid leek te zijn gegroeid.

‘We zullen het vanavond niet eens worden,’ zei hij, en iedereen mompelde instemmend, behalve een paar van onze moeders en vaders en grootmoeders en grootvaders. ‘Ik zou een oplossing willen voorstellen om in elk geval voor nu een eind te maken aan dit gekibbel. Laat mij deze mannen mee naar huis nemen en laat Konga verder doen wat hij wil met hun chauffeur en hun sleutel. Ik zal zorgen voor bedden en mijn echtgenote zal morgen ontbijt voor ze maken. Als ze gegeten hebben zal ik ze meenemen naar de graven van mijn zoons, die door hun gif zijn gestorven. Ik zal ze het graf laten zien van elk kind dat we begraven hebben en ze zullen de graven tellen, zodat ze weten hoeveel het er zijn en het nooit meer vergeten. Daarna sluiten we ze op en ik zal

ze bewaken totdat hun werkgever ophoudt ons te vermoorden.’

‘Opsluiten?’ zei de Leider. ‘Wie denk je wel dat je bent om...’

‘Waarom zou Pexton ons met rust laten als we zijn mannen opsluiten?’ schreeuwde een van onze vaders tegen Lusaka.

‘En hoelang moeten we ze volgens jou precies opsluiten?’ vroeg iemand anders.

‘Je bent nog gekker dan Konga als je denkt dat we de mensen in Bézam kunnen manipuleren.’

Er brak opnieuw commotie uit, iedereen begon te praten, niemand luisterde. De Pextonmannen en Woja Beki keken naar ons alsof we volslagen krankzinnig waren geworden. Sommige van onze grootvaders stonden op om Lusaka de wind van voren te geven: Hoe kon hij zo naïef zijn om te denken dat Pexton zou buigen voor onze eisen en dreigementen? Hoe kon hij denken dat het ze iets uitmaakte? Wat dacht hij dat er zou gebeuren als de soldaten morgen kwamen met genoeg kogels voor elk levend wezen in Kosawa?

‘Als de soldaten komen,’ zei Lusaka, ‘zeggen we dat als ze iemand van ons vermoorden, wij deze mannen vermoorden.’

‘En wat als ze dat niets kan schelen?’ riep een moeder. ‘Wat als ze ons die mannen laten vermoorden en vervolgens ons vermoorden? Maakt het Pexton wat uit of deze mannen blijven leven of doodgaan?’

‘Jazeker,’ antwoordde Konga, en met zijn bulderende stem bracht hij iedereen tot zwijgen. ‘Pexton zou nooit iets ergs laten gebeuren met zijn mannen, want Pexton houdt van zijn mannen.’

De meeste van onze grootvaders knikten instemmend,

alsof ze het bewijs daarvoor met eigen ogen gezien hadden.

Wij geloofden het ook, want het was nu wel duidelijk dat de Geest bezit had genomen van Konga. Aangezien hij gek was en niets meer wist van het verre of nabije verleden, kon hij onmogelijk weten wat Pexton voor zijn mannen voelde, en dus moest het wel de Geest zijn die via hem sprak. We twijfelden er niet aan: de Geest was in ons midden en vertelde ons dat we dapper moesten zijn. Degenen van ons die hadden gehuild veegden de laatste tranen van hun wangen. Onze moeders en vaders fluisterden tegen elkaar en slaakten diepe zuchten van opluchting.

Lusaka klapte nog eens in zijn handen om iedereen stil te krijgen. ‘Het is simpel,’ zei hij zacht. ‘Als Pexton niet ophoudt onze kinderen te vermoorden, zal ik met mijn blote handen deze drie kinderen van Pexton vermoorden.’

Niemand op het dorpsplein gaf een kik.

Lusaka wenste iedereen welterusten en liep weg in de richting van zijn hut.

Konga beval de vier jonge mannen om Woja Beki en de Pextonmannen te grijpen en Lusaka te volgen. ‘Waag het niet om me aan te raken,’ zei de Leider. De jonge mannen waagden het.

Ze hielden ieder één man vast, en elk sribbelde op zijn eigen manier tegen: de Leider maaide met zijn armen, zijn ondergeschikten traptten en boksten tegen de lucht, Woja Beki zwaaide met zijn vingertje, beval de mannen met opeengeklemd kaken dat ze hiermee op moesten houden, herinnerde hen eraan dat hij hun leider was, in hem vloeide het bloed van de luipaard het puurst, hij gaf hier de orders, dat konden ze maar beter niet vergeten. Konga vroeg nog vier jonge mannen om te komen helpen. Acht stormden er naar voren, onder hen de oom van onze vriendin Thu-

la, een jonge man genaamd Bongo, die zich met zoveel gedrevenheid inzette om een eind aan onze ellende te maken dat hij ieders ontzag wekte, vooral omdat hij zelf nog geen kinderen had. Nu ze het tegen twaalf man op moesten nemen stribbelden de mannen minder hard tegen en foeterden ze heviger. Hun stemmen stierven weg. Het gejammer van Woja Beki's echtgenotes en kinderen was nu duidelijk te horen. Twee van zijn kinderen zaten bij ons in de klas. We deden geen poging om ze te troosten; we vonden ze al lang niet meer aardig.

Konga bedankte ons voor onze komst en zei dat de bijeenkomst nu officieel afgelopen was. Hij wenste ons welterusten. 'Morgen,' zei hij, 'wordt alles anders.'

Sommigen van ons liepen angstig terug naar huis. Sommigen van ons zweefden, uitgelaten en licht. Onze vriendin Thula dacht aan haar vermiste en waarschijnlijk dode vader en liep met gebogen hoofd, haar hand om die van haar broertje Juba, een kind dat aan het gif van Pexton was gestorven en weer tot leven was gekomen dankzij de genade van de Geest. Achter hen liepen hun moeder en hun vaders moeder langzaam voort, hopend, zo stelden we ons voor, dat ze snel duidelijkheid zouden hebben over het lot van hun echtgenoot en zoon. Zoals elke familie in Kosawa wilde ook de familie Nangi uit haar verdriet bevrijd worden. Die avond waren we allemaal hoopvol: we hoopten, ook al waren we bang.

Morgen komen de soldaten en misschien zijn we bij zonsondergang allemaal dood.

Morgen geeft Pexton zich over en wie weet maken we onze oude dag dan nog wel mee.

We probeerden niet aan de toekomst te denken. We wilden deze avond zo lang mogelijk vasthouden, het optimis-

me proeven dat zich van ons meester had gemaakt, de vage belofte van een overwinning. We wilden ons net als Konga door waanzin laten meevoeren en genieten van de vluchtige roes van dapperheid, als voorproefje van ons nieuwe leven als overwinnaars.

Ze hadden de overwinning op ons te vroeg uitgeroepen. Die avond verklaarden we ze de oorlog, en de volgende ochtend zouden we wachten op hun komst.

Ze hadden moeten weten dat we ons niet zo snel gewonnen zouden geven.